

Lucia de B.

Ton Derksen

*Reconstructie van
een gerechtelijke
dwaling*

ISVW UITGEVERS

Lucia de B.
Reconstructie van een
gerechtelijke dwaling

Ton Derksen

ISVW UITGEVERS

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Structuur van de argumentatie van het hof	9
Hoofdstuk 1	
Negen Veroordelaars	13
Hoofdstuk 2	
Fatale Denkinstincten	27
Hoofdstuk 3	
De eerste locomotief trekt het niet	53
Hoofdstuk 4	
De tweede locomotief trekt het evenmin	85
Hoofdstuk 5	
Het Coïncidentie Argument	121
Hoofdstuk 6	
Het Compulsie Argument	151
Hoofdstuk 7	
Sommige deskundigen zijn meer gelijk dan andere	169
Hoofdstuk 8	
Vooringenomenheid van het hof	203
Thema I : de zgn. bewust gebrekkige verslaglegging door Lucia	
Thema II : het niet opnemen van incidenten in verslaglegging	
Thema III: “kennelijke leugenachtigheid” van Lucia	
Thema IV: een verschillende wereld: artsen en verpleegkundigen	
Thema V : “Een herkenbaar patroon”	
Hoofdstuk 9	
De acht andere vermeende moorden en pogingen tot moord	235
Hoofdstuk 10	
Overtuigd zonder argumenten	303
Nawoord door professor dr. Hans F.M. Crombag	309

Reconstructie van een gerechtelijke dwaling

Dit boek gaat over de zaak Lucia de B., een verpleegkundige die op 18 juni 2004 in hoger beroep door het gerechtshof in Den Haag is veroordeeld tot levenslang plus TBS voor zeven moorden en drie pogingen tot moord. Dit was een uitbreiding ten opzichte van de eerdere veroordeling door de rechtbank aldaar: vijf moorden en twee pogingen tot moord (24 maart 2003). De Hoge Raad wees in zijn arrest van 14 maart 2006 de zaak terug naar het hof van Amsterdam om de toerekeningsvatbaarheid van Lucia, en daarmee de juiste strafmaat, opnieuw te beschouwen. De bewijsvoering en het feitenbestand werden evenwel als onaantastbaar meegegeven.

Onze vraagstelling is precies omgekeerd. Wij kijken naar de argumentatie en naar de voorstelling van zaken zoals gepresenteerd door het Haagse hof en wel expliciet vanuit het perspectief van waarheidsvinding. Is de argumentatie – logisch en wetenschappelijk gezien – deugdelijk en zijn er fatsoenlijke redenen gegeven voor de gepresenteerde voorstelling van zaken? Met onze wetenschapsfilosofische achtergrond hebben wij geen juridische pretenties. Onze claim is dus niet dat er juridisch iets niet door de beugel kan. Onze claim is wel dat er qua waarheidsvinding veel aan schort. In hun voortreffelijke *Pleitaantekeningen* kenmerken Stijn Franken en Ton Visser, de advocaten van Lucia de B. in hoger beroep, het onderhavige strafproces als een strijd tussen feiten enerzijds en suggesties anderzijds. Zij kenden uiteraard toen nog niet het arrest van het hof. Na dit arrest zijn wij geneigd te spreken van een strijd tussen feiten enerzijds en manipulaties anderzijds.

In de zaak Lucia de B. spelen drie soorten factoren een doorslaggevende rol: (1) de kentheoretische factoren zoals de feiten, hun betrouwbare vergaring, de (wellicht gekleurde) voorstelling van zaken, de argumentatie en bewijsvoering; (2) onze menselijke denkinstincten die zo zwaar in Lucia's nadeel hebben gewerkt, en (3) de sociale krachten die het proces in gang hebben gezet en die het vanaf de zijlijn tot zijn voorlopig dramatische einde hebben begeleid. Wij denken onder andere aan het ziekenhuis, dat zeer snel na een zijns inziens onverklaarbaar incident met een aangifte van vijf moorden en

vijf pogingen tot moord kwam, en aan de cultuur van geslotenheid aldaar, waardoor tegenstemmen zwegen.

Het zal voor de nabestaanden van de kinderen en de oudere mensen wier dood in dit boek wordt besproken, pijnlijk zijn om opnieuw met het verlies geconfronteerd te worden. Dat spijt ons. Voor ons heeft de noodzaak geprevalleerd om de bedenkelijke argumentatie en onderbouwing aan de kaak te stellen, die de aanklagende Haagse ziekenhuizen, het openbaar ministerie, de Haagse rechtbank, het Haagse gerechtshof en de Hoge Raad in dezelfde plaats hebben gebruikt om tot een veroordeling van Lucia de B. te komen.

Tot slot willen wij hier graag een aantal mensen bedanken die een wezenlijke bijdrage aan dit boek hebben geleverd: Henny die eindeloos heeft meegelezen, Metta de motor die ons allen voortdrijft en die ons naar de geschikte medische deskundigen wist te leiden, Frans die al bijna vóór ons verzoek de benodigde informatie had bijeengebracht, Bram die in de ochtendstond voorlopige versies terugzond die in de vroege nacht waren verstuurd, zodat het werk ongeveer 24 uur per dag door kon gaan, Monica die zowel denk- als typefouten corrigeerde, en ten slotte onze moeder die gewoon niet van onrecht houdt. Graag hadden we met de gebruikelijke zegswijze willen afsluiten dat we verantwoordelijk zijn voor alle resterende fouten. Er is evenwel tenminste één serieuze fout die niet de onze is: Lucia de B. zit nog steeds in het gevang. Wij hopen dat het besef van die fout door dit boek algemeen doorbreekt, tot in de medische en juridische kringen.

Voorwoord bij tweede druk

Na het verschijnen van de eerste druk begin juni 2006 maakte het NFI op 28 juni 2006 de digoxine-uitslagen van het Straatsburg onderzoek bekend. Deze uitslagen lagen sedert 22 juni 2004 in de la. Het geheel herschreven hoofdstuk 3 laat zien dat de uitslagen niet het mirakel leveren waarom gevraagd was. Ze zijn niet te rijmen met de digoxine-concentraties die men bij een acute digoxine-vergiftiging vindt.

Ik dank de statistici professor Richard Gill en dr. Peter Grunwald die mijn statistische argumentatie publiekelijk zijn bijgevallen. Beiden hebben de argumentatie verder verfijnd. Het tijdschrift *Nature* vond de argumentatie belangwekkend genoeg om erover te berichten (18 januari 2007).

De structuur van het betoog van het hof

Het hof is zeer onder de indruk van de opmerkelijke coïncidentie van de vele incidenten die zich tijdens Lucia's diensten voordeden. Anderzijds beseft het hof dat er bitter weinig bewijs is dat Lucia als dader bindt aan de incidenten. Het hof heeft er daarom voor gekozen om als *eerste stap* in twee gevallen een op zichzelf staande bewijsvoering te geven. Deze twee incidenten zijn als het ware de twee locomotieven die *op eigen kracht* bij het stationnetje genaamd "bewezen" moeten aankomen. Het betreft de dood van Amber en de onverwachte intoxicatie van Ahmad. In beide gevallen beoogt het hof zowel *de middelen* aan te geven waarmee de moord dan wel poging tot moord uitgevoerd is, alsook *het tijdstip waarop* Lucia het gedaan heeft. In het kort, het gaat hier om twee uitgewerkte gevallen waarin specifiek en in detail wordt beargumenteed waarom Lucia de schuldige is en hoe ze het incident veroorzaakt zou hebben.

De *tweede stap* van het hof is een onuitgewerkt waarschijnlijkheidsargument. Het hof is getroffen door het feit "dat de verdachte in die korte periode bij zoveel overlijdensgevallen en levensbedreigende incidenten betrokken was". (Arrest, overweging 11.13.) Wanneer voor deze coïncidentie "geen enkele aannemelijke verklaring gevonden" wordt, pleit dit ernstig tegen de verdachte. Zó'n onverklaarbare coïncidentie kan geen toeval zijn. Noem dit het *Coïncidentie Argument*. Het wordt niet verder uitgewerkt maar wordt door het hof als vanzelfsprekend meegenomen. Het moet de verbinding verschaffen tussen de locomotieven en de andere incidenten.

Voor deze verbinding doet het hof ook nog een beroep op een ander argument: het *Compulsie Argument*. Dit is de *derde stap* in het betoog van het hof. In haar dagboek schrijft Lucia op de dag van het overlijden van mevrouw Zonneveld dat ze heeft toegegeven aan haar geheime compulsie. Het hof postuleert dat het gaat om een compulsie tot moorden. En met een verwijzing naar deze compulsie ondersteunt het hof nu zijn stelling dat de andere incidenten ook gevallen van moord of pogingen tot moord waren. Lucia zou ook in die andere gevallen hebben toegegeven aan haar compulsie.

In zijn *vierde stap* betoogt het hof dat gedurende de diensten van Lucia vijf andere kinderen in het Juliana Ziekenhuis onverwacht en onverklaarbaar zijn overleden of ernstig ziek werden. Het hof concludeert dat de sterfgevallen en de vereiste reanimaties niet-natuurlijk zijn. Hierbij wordt mede gebruik gemaakt van de observatie dat kinderen op de medium care unit bijna nooit

sterven, en zeker niet onverwacht. Wanneer die kinderen desondanks zo maar dood gaan of zo maar gereanimeerd moeten worden, zonder dat daar een natuurlijke verklaring voor kan worden gegeven, dan moet hun dood of hun reanimatie een niet-natuurlijke, externe oorzaak hebben.

Het hof kan niet aangeven hoe Lucia betrokken is bij de andere acht gevallen, behalve dat ze tijdens haar diensten plaatsvonden. Maar gegeven de niet-natuurlijke, externe oorzaak, het Coïncidentie Argument en het Compulsie Argument worden deze gevallen als moord en poging tot moord bewezen verklaard via schakeling met de twee locomotieven. De moorddadigheid die zich al gedemonstreerd zou hebben in het geval van de locomotieven, heeft zich opnieuw geuit. Dit wordt ook wel het *Schakel Argument* genoemd. Het is de *vijfde stap*.

De *zesde stap* behandelt het Rode Kruis Ziekenhuis en het Leyenburg Ziekenhuis met hun incidenten van volwassen patiënten. Weliswaar lag het in de lijn der verwachting – zo erkent het hof – dat deze mensen spoedig zouden overlijden, maar het moment van hun overlijden was toch nog onverwacht. Het overlijden was niet op dat specifieke ogenblik verwacht, maar bijvoorbeeld een paar uur of een dag later. Het hof blijkt aldus uit te gaan van de volgende frappante stelling: van oudere, ernstig zieke patiënten kun je met grote betrouwbaarheid zeggen dat ze niet binnen een korte aangegeven periode (die middag, dat uur, die lunchpauze) zullen overlijden. Gebeurt dit wel, zonder dat achteraf een verklaring gevonden wordt voor die dood op dát moment, dan is dat voldoende reden om een niet-natuurlijke dood te vermoeden, aldus de gedachtegang van het hof, en kennelijk voldoende om een aanwezige verpleegkundige van moord te beschuldigen.

Uit de voorgaande stappen concludeert het hof dat Lucia drie bejaarde mensen uit het Rode Kruis Ziekenhuis en het Leyenburg Ziekenhuis vermoord moet hebben. Dit is *stap zeven*.

De bewezenverklaring van Lucia's schuld wordt verder versterkt geacht door haar tegenstrijdige en veranderende verklaringen, door discrepanties tussen haar gedrag en beweringen en allerlei andere onbegrijpelijkheden haar betreffende. Dit is *stap acht*. Haar schuld zou bijvoorbeeld uit haar vermeende slordige en onvolledige verpleegkundige rapportage blijken. Essentiële informatie zou door Lucia zijn weggelaten opdat haar spoor moeilijker te volgen is, aldus het hof.

De *conclusie van het hof* is dat de onverklaarbare coincidentie van tien incidenten tijdens haar diensten, haar erkenning van de compulsie (volgens het hof: tot moorden), haar kennelijke leugenachtigheid, de precieze bewijsvoering in de twee cruciale gevallen, het gelijke patroon in alle gevallen (onverklaarbare dood of achteruitgang in gezondheid, Lucia in de buurt), en Lucia's zogenaamd moordzieke karakter en haar inconsistenties in gedrag en woord, het boven redelijke twijfel verheven maken dat Lucia schuldig is aan zeven moorden en drie pogingen tot moord.

Wij hanteren de volgende conventies:

PV = Verklaring tegenover de politie
Verklaring = Verklaring ter terechtzitting
JKZ = Juliana Kinderziekenhuis, Den Haag
RKZ = Rode Kruis Ziekenhuis, Den Haag

De patiëntjes noemen we bij hun voornaam. Volwassen patiënten geven we een gefingeerde naam. Naar verpleegkundigen verwijzen we met hun voornaam.

Negen veroordelaars

Inleiding

Op 18 juni 2004 werd Lucia de B. door het gerechtshof in Den Haag schuldig bevonden aan zeven moorden en drie pogingen tot moord in drie Haagse ziekenhuizen. Ze kreeg levenslang, en omdat het hof een levenslange gevangenisstraf onvoldoende achtte – ‘de B. zou na eventuele gratie onbehandeld weer in de samenleving terugkeren’ – legde het hof ook TBS met dwangverpleging op.¹

Wij menen dat er geen fatsoenlijke argumenten zijn om Lucia de B. te veroordelen, omdat de zeven moorden en de drie pogingen tot moord puur fictie zijn. Het gaat hier om een zogenaamde moord in het Leyenburg Ziekenhuis, om twee zogenaamde moorden in het Rode Kruis Ziekenhuis (RKZ), en om wat genoemd wordt vier moorden en drie pogingen tot moord in het Juliana Kinderziekenhuis (JKZ).²

Vast staat dat er in het Juliana Kinderziekenhuis tijdens haar diensten in verhouding meer kinderen en ouderen stierven dan tijdens andermans diensten; vast staat ook dat er tijdens haar diensten aldaar meer reanimaties waren dan gedurende andere diensten. Daardoor gingen allerlei natuurlijke denkinstincten werken. Zoveel sterfgevallen bij één persoon, dat kon geen toeval zijn. Daar moest iets achter zitten.

Dat is wat de verpleegkundige dacht, die na de dood van Amber op 4 september 2001 bij haar leidinggevende haar zorg kwam uitspreken. Ze had een ‘raar gevoel’. Zoveel sterfgevallen, zoveel reanimaties, dat is ‘procentueel gezien wel vreemd’.³ Er is vast iets met Lucia de B. aan de hand! Ook de directeur, die in de loop van de dag werd ingelicht, vond het verdacht. Via ‘statistiek van de koude grond’ (zijn eigen woorden)⁴ raakte hij ervan overtuigd dat aangifte gedaan moest worden.

Daarna kwam de machinerie goed op gang. Een team van enkele kinderartsen is de sterfgevallen en reanimaties sedert de indiensttreding van Lucia na gaan kijken op verdachte gevallen. Al heel snel had men Lucia gekoppeld aan een tiental verdachte incidenten. Na twaalf dagen werd aangifte gedaan

'Buitengewoon gedocumenteerd en zorgvuldig opgebouwd (...) absoluut boeiend en onthullend en een must voor iedereen die bij de opsporing, strafrechtspleging, journalistiek en gezondheidszorg is betrokken. Al zullen sommigen het met schaamrood op de kaken lezen.'

Peter R. de Vries op peterrdevries.nl

'Lees het na in het voortreffelijke, zeer leesbare boek dat de Nijmeegse wetenschapsfilosoof Ton Derksen over deze zaak heeft gepubliceerd. (...) In 300 pagina's wordt uiterst beheerst, stap voor stap, buitengewoon zorgvuldig, en met wetenschappelijk precisie dit absurde proces gefileerd. Niets blijft ervan over.'

Maarten 't Hart in NRC Handelsblad (08-08-2006)

'Wie het boek uit heeft, vertrouwt geen enkele deskundige meer.'

NRC Handelsblad (09-06-2006)

'Fascinerend betoog'

de Volkskrant (23-06-2006)

Verpleegster Lucia de B. is veroordeeld voor moord op zeven patiënten. In dit spraakmakende boek laat wetenschapsfilosoof Ton Derksen zien dat de veroordeling op dubieus gronden plaatsvond. Het gerechtshof in Den Haag heeft zich laten leiden door negatieve beeldvorming, ondeugdelijke statistiek, onjuist geïnterpreteerde medische gegevens en een kwaadwillende lezing van het dagboek van Lucia de B..

De verschijning van dit boek leidde in Nederland tot een debat over de kwaliteit van de rechtspraak. De commissie Posthumus II onderzoekt op dit moment of het proces tegen Lucia de B. heropend moet worden. Derksens pleidooi voor zo'n heropening wordt inmiddels gesteund door artsen, juristen, statistici en schrijvers.

Ton Derksen is emeritus hoogleraar wetenschapsfilosofie en cognitiefilosofie aan de Radboud Universiteit Nijmegen en emeritushoogleraar algemene kennis- en wetenschapsleer aan de Universiteit van Tilburg. Hij schreef vele artikelen en verscheidene boeken, waaronder het bekende *Wetenschap en willekeur*, *Probability and chances*, en *Rationaliteit en wetenschap*.

